

évekkel és pillanatokkal. Tarkán. Melegen. A napok színei, értékbeli árnyalatai és érzelmi formái szerint. Beletűzdelte az ambíciós fiatalember töprengéseit, Jézus megtorpanását, a csillagokat, a barátokat, és a férfi már beérett, de még mindig mutató akarásait, aki Madame D. nyomait szimatolva, nap mint nap beszáll a metróba, hogy megtalálja régi önmagát. Nem leli meg, soha többé. Se egyiket, se a másikat. Aki adakozó jóságával nemcsak élni hagyta, hanem festeni is megtanította az idegent, közvetve, szeretettel, magabiztosan: Madame D. nyomtalanul eltűnt. A másik egy tizenöt

éves metamorfózison esett át. Min Párizs. Terek, utcák tűntek el, és felkúsztak a modern, világos tisztapaloták. A művész lelkét is megmosdatták az évek, mint Párizs százados hazait. A könyv végén az a portré is már valahogy más, min az a három, ott a könyv elején.. De valahol, fényes tereken vagy sötét zugokban ezt is visszavárják még az apostolok. És Sáfrány megy Mennie kell, hogy kiderüljön, amit Madame Marianne már nem mondhatott el, mert a Saint-Paul metróállomás lejárattól egy reggelre elzavarta kocsját a párizsi ősz.

SZ. KANYÓ LEONA

MIKROSZKOPIKUS KÖZELSÉG

ILLÉS ENDRE: *A tövisszűrő.*

Magvető, Budapest, 1971.

Illés Endre közeli szellemi rokonságban van a nagy nyelvi tisztasággal alkotó Kosztolányival, a tűnő pillanatot lényegre sűrítő novellákat író Maupassant-nal. S példaképei közt a legnagyobbakat találjuk: Tolsztojt és Stendhalt; s barátai is a Nyugat-nemzedék legjobbjai: Babits és Kosztolányi. De e nevek nemcsak holt adatot jelentenek az írónak, hanem élő emléket, újra- és újráfogalmazott írói példákat, az évtizedek mérlegén megmért értékeket; esszéi témáját is... Az író olykor könnyen futó színes krétával vagy a rézkarc keménységével idézte fel Ambrus Zoltántól Szomory Dezsőig kortársait.

De Illés Endrének az esszé mellett a novella a főműfaja. Most, amikor életműsorozatában *A tövisszűrő* címen novelláit nyújtja olvasóinak, érdemes az alkotóra is figyelniünk, egyik műhelytanulmányát segítségül hívni a művek jobb megértéséhez. »Éjszaka szeretek írni... Nappal mindenre figyelni kell, de éjszaka egyetlen szóra, egyetlen vilálanásra is ügyelnünk kell. Az éjszaka az igazabb érzékelés, a megértés ideje.« Illés Endre az apró vilálanásokban is a lényegre tudja meg-

ragadni. Mint a jó vívónak, csak a legjobb támadási felületre kell figyelnie, vagy mint a jó orvosnak — Korányi professzor volt tanítványának — a biztos körtünetre kell koncentrálnia. Így tud mikroszkopikus közelségre hozni, a villanásnyiban is a lényegre bemutatni, az esetlegesben is a tipikust. Ahogy egyik régi cikluscíme jelzi: »borostyánba fagyva« szeretné megőrizni alakjainak pontos lenyomatát.

A tövisszűrő mint kötet cím méltón illeszkedik a szerző korábbi novellás köteteinek gondnal választott címei mellé (*Szigorlat, Szakadékok*). E novellás kötetek címei jelzik a művek drámaiságát, »szigorlati« feszültségét, az emberek közti szakadékok konfliktusait. Jellemző módon egyik drámája fölé ezt írta: *Az idegen*, szinte Camus híres regényét, a *Közönyt* asszociálva. Mással Vörösmarty szavait kérte kölcsön drámája címének: *Festett egek*. Találó, különös kötet cím e novellás köteté is: *A tövisszűrő*. »Talán pontosabb lettem volna, ha csak a meztelen, ékszeretlen szavakat írom címként e kötetre: öt szerelem története.« *A tövisszűrő* gesztenyeszínű madár, magas lázban égő. Hirtelen

veti magát az áldozatára. Jelképpé vált e madár: a tövisszűrő szerelem jelképe, mely fájdalmat is kever a boldogságba.

A kötet súlypontját a *Hamisjátékosok* című kisregény és a *Zsuzsa-novellák* alkotják. A *Hamisjátékosok*ban egy örök álarc mögött, állandó hazugságban élő nő sorsát, tragédiáját rajzolja meg. Az író kedvenc témája az olcsó díszletek, a szirupos érzelmesség, a hazug-embertelen szó ábrázolása, kigúnyolása. Mert Viola sorsa nemcsak egy nő élete, hanem egy embertípusé: az önmagát hazugsággal körülbástyázó, s így embertelenné váló emberé is. A *Zsuzsa-novellák* korai írásai. E ciklus egyik darabja, a *Hinta*, egy varázsos pillanat emlékéét idézi, mikor két szerelmes igazán közel tud kerülni egymáshoz. Egy kiránduláskor egy ismeretlen kertben *Zsuzsa* hintázní kezd. Eddig impresszionista hangulatképnek tetszik a novella. De *Illés Endrére* nem az idill jellemző, hanem az idill széttépése, feloldása. A lírai elemhez drámáit is kever. Hirtelen *Zsuzsa* leesett a hintáról. Rosszul lett. Ebben a pillanatban kerültek közel egymáshoz. »Mert a legnagyobb dolgok kellenek két ember boldogságához. Legalább olyan ósi rettegések, mint a halál. De mi élve maradunk.«

Sok mindent elárul az író önmagáról a műveiben. Így *Illés Endre* is. A *Gellérthegyen* lakik. *Novelláiban* kedvenc hősei is erre járnak. (»Megunthatatlan a *Gellérthegy*et járjuk *Zsuzsával*...«) Gyermekkora óta szereti a zenét. Legféltebb kincse, apai öröksége egy régi Bar-

tók-lemez. Itt a *Zsuzsa-novellákban* például *Respighi* vagy *Ravel* zenéről vall. *Illés Endre* lakásának falain kedves festő barátainak alkotásai láthatók, többek között *Szőnyi Istváné*. Egy-egy hasonlatában tovább élnek képzőművészeti élményei. (»...az a torokban előlő, szesz forróágú szerelem, amely lassan-lassan olyanná válik, mint a nagyon fényes kréta papírra nyomtatott rajzok.«) Az író *Gellérthegy*i lakásában tízenkétezer kötet könyv van. *Novelláinak* egyik motívuma a könyv, például régi *Csokonai* köteteket vesz ajándékba *Zsuzsának*. S így ír: »És ha a *Boldogságra* vagy a *Szamóócára* rálapoz, hogyan keveredik el a csiklandó, gyöngéd muzsika *Zsuzsa* szellőzködő, rest illatszereivel.« S a korai *Zsuzsa-novellák* egy-egy mondatában ott él az *Itáliáért* és *Párizsért* rajongó író, aki *Stendhal* nyomait kutatta későbbi esszéiben. Egyszer *Nápoly* és *Capri* emléke, máskor *Róma* fenyői és kútjai jelennek meg. Az írói egyéniségre pedig jellemzőek az irodalmi hasonlatok. (»Egy *Nerval-novellában* most emelkedik a földről; mint kősa láng — zöldbe borult facsúcs koronájára lúbben.«)

Az igazmondásra serkentő, az igényessé példáját sugalló *Illés Endrére* figyeljünk e kötet írásait olvasva. S a stílus mesterére is. »Vérrel kell kínálni minden árnyat, hogy életre keljen, lüktessen a szíve és kimondja a magáért...« *Illés Endre* vérrel telítette figuráit, s azok életre keltek a kötet lapjain. »Csak a valódi az, amiért e világon fáradni érdemes« — írta *Stendhal*. És *Illés Endre* írásai valódi értékek.

SZEKÉR ENDRE

JUGOSZLÁVIAI MAGYAR ÍRÓK

Fehér Ferenc rovata a 7 Napban

A múlt év novemberében új színnel gazdagodott a 7 Nap tartalma. *Fehér Ferenc* új rovatot indított a kultúra oldalain, mégpedig olyan új rovatot, amely nem csupán ennek a hetilapnak az oldalain jelentett

tartalmi változatosságot. Kezdeményezése — az »eddig nem volt ilyen« kézenfekvő megállapítása alapján — bizonyos minőségi változást hozott eddigi irodalmi rovatainkban is. Persze mindjárt meg kell jegyez-